

„Utad értelme nem a cél,
hanem a vándorlás”

80

ÁRPÁD-KORI ZARÁNDOKJELVÉNY HOMOKBÖDÖGÉRŐL

Homokbödöge földrajzi elhelyezkedése

HOMOKBÖDÖGE Pápától kb. 8 kilométerre keletre, a Bakony és a Pápai-síkság dombháttakkal és délnyugati irányba tartó folyókkal, patakokkal tagolt határán található település. Árpád-kori előzménye Egyházsbödöge, ami Homokbödögétől keletre, az Öreg-séd feletti síkon, a Pusztabödögei dűlőben található. Egyházsbödöge a 16. század közepén, a török vesz során vált néptelenné, azaz pusztává. A helységről 1698-ban hallunk utoljára, ekkor feljegyezték, hogy nincs egyháza.

A helyi hagyomány szerint a kavicsos talajú dombtetőn, ahol szántás közben téglát forgat fel az eke, állt egykor a templom. Rómer Flóris feljegyezte, hogy „a jegyző földjében, a puszta templom fundamentuma alatt volt crypta”. Az első katonai felmérés térképén a dombtetőn jelölt épület valószínűleg a templom maradványait mutatja. Ennek tágabb környezetében az 1960-as évek terepbejárásai során többek között késő középkori cserepeket gyűjtöttek a szakemberek.

Az utóbbi években gyakran láttak a környéken fémkeresős fosztogatókat, így a lelőhelyen Tóthné Radics Hajnalka önkéntes kutató kezdeményezésére a Pápai

Múltkutatók, vagyis a Gróf Esterházy Károly Múzeum közösségi régészeti programjának önkéntes kutatói Péterváry Tamás régész vezetésével értékmentő kutatásba kezdtek. A lelőhely tágabb környezetéből eddig több mint ezer régészeti korú tárgy került a múzeumba. Ezek alapján a helyszín a neolitikumban, a késő bronzkorban, a korai és kései római császárság idején, az avar korban, a honfoglalás időszakában, az Árpád-korban, a késő középkorban, illetve az újkorban is lakott volt.

Smaragdus érsek pecsétnyomója

Madarat és rozettát ábrázoló bronz préselőminta

Szent Miklós-zarándokjelvény

Az Árpád-korra datálható leletek az első katonai felmérés térképén jelölt épület környékén kerültek elő. Egyházsbödöge korabeli jelentős szerepét jelzi az itt előkerült 13. századi, valószínűleg Smaragdus érsekhez köthető egyházi pecsétnyomó, a helyi műhelyre utaló bronz préselőminták, illetve érmék, gyűrűk, buzogányok, mérlegek. Az alábbiakban az Árpád-kori település egyik legérdekesebb leletét, a térképen jelölt épület közelében Farkas Gábor önkéntes kutató segítségével megtalált lapos kis fémtárgyat szeretnénk ismertetni a nagyközönséggel.

A lelet egy ólomból készült ún. zarándokjelvény, melyet tulajdonosa a 13–14. század fordulóján hagyhatott el,

s csaknem nyolcszáz évig rejtette a föld. A tárgy a Magyar Királyság területén nem számít gyakori leletnek, ezért is különleges a homokbödögei példány.

De mi is az a zarándokjelvény? Külföldi útjaink során gyakran vásárolunk mi is valamilyen szuvenírt a helyi turisztalárványosságok boltjaiban, melyek később kellemes emlékeket ébresztenek bennünk. A középkor embere hasonló célból vásárolta meg a jelvényt, hogy hosszú utazására mindig emlékezhesen. Ennek kapcsán választottuk írásunk címének a fent olvasható Márai Sándor-idézetet.

Az európai és a kontinensen kívüli (zömmel szentföldi) kegyhelyekhez tett vallási célú zarándoklatok a kora

középkorban váltak általánosan elterjedtté, melyek során a hívők hosszú, fáradtságos utazás során felkeresték egy-egy katolikus szent emlék helyét, közbenjárásukért imádkozva. A zarándoklat pontos liturgiával rendelkezett, így hagyományos lépéseinek egyike volt a helyszíneken a 13–14. századra már tömegáruvá vált, ólomból öntött jelvények beszerzése, mely a zarándokruházat különböző elemeire (kalap, köpeny, tarisznya) felvarrva hirdette viselője sikeres útját, a későbbiekben pedig védelmező, szerencsehozó szerepet tulajdonítottak neki. A jelvényeken leggyakrabban szenteket, bibliai alakokat, de világi jeleneteket is ábrázoltak. Ezek alapján általában meghatározható a jelvény készítése helye is. Zarándokjelvények nem csupán régészeti leletként, de harangokról és keresztelőmedencékről is ismertek.

Magyarországon fémkereső műszer használatával egyre több régészeti feltáráson kerül elő zarándokjelvény. 2017-ben, a budapesti Molnár utca két telkének feltáráskor több mint 30 különböző jelvény látott napvilágot, ami a középkori távolsági kapcsolatok sokszínűségét mutatja. A leletek tanúsága alapján a Pestről induló zarándokok az itáliai Luccában, Bariban, a spanyol Santiago de Compostelában, Észak-Németalföldön és Flandriában jártak.

adományban (templomfelszerelés) részesítette. A témával foglalkozó kutatók megállapításai alapján azonban annak ellenére, hogy Miklós püspök kultusza a Magyar Királyságban kifejezetten népszerű volt, a kegyhelyet – távoli fekvése miatt – csupán kevesek keresték fel. A látogatók egy része az elkövetett bűnök miatt előírt zarándoklatot teljesítette Bariban, vagyis annak felkeresése bűnbocsánattal járt.

De hogyan kerülhetett az Itáliában vásárolt emléktárgy a homokbödögei földbe? A kis tárgy igen hosszú utat tett meg készítése helyétől mai lelőhelyéig, akár végig szárazföldi, akár részben vízi úton tette meg tulajdonosa a több mint ezer kilométeres távolságot. A zarándokjelvények tehát a korabeli mobilitás fontos bizonyítékai: egy A pontból B pontba történő utazást, majd

A zarándoklatokat megemlítő okleveles adatokat vizsgálva kitűnik, hogy a magyar királyok, illetve a 14. századtól kezdve az egyéni zarándoklatot folytatók legkedveltebb úticélja a Szentföld mellett Róma, illetve Aachen volt, de a régészeti környezetből előkerült leletek alapján még színesebb kép tárul elénk a felkeresett kegyhelyekről.

A Homokbödögén előkerült zarándokjelvény rossz állapotú, kopottas, erősen sérült. 38x32 mm nagyságú, téglalap alakú, 1-1,2 mm vastagságú, félköríves tetejű; egykor négy akasztófüléből – melyek segítségével a ruhára vagy kalapra erősíthették fel – mára már csupán egy maradt meg. Előlapján gyöngykeretben szembenéző, palliumot (főpapi jelvény) viselő férfialak mellképe látható, erősen kopott formában. Feje mindkét oldalán egy-egy betű (S és N) olvasható.

A jelvényen látható férfialakot öltözéke és a betűk alapján Szent Miklós püspökként határozhatjuk meg (latin: Sanctus Nicolaus), míg maga a jelvény minden valószínűség szerint az itáliai Bari városa melletti kegyhelyről származik. Bari a 11. századtól vált jelentős zarándokhelyé, miután 1087-ben helybéli kereskedők a kis-ázsiai Myrából elhozták Szent Miklós hamvait. Hazai okleveleink elsőként 1307-ben említik a kegyhelyet, melynek egyházát Erzsébet királyné, I. Károly Róbert király felesége gazdag

Szent Miklós ábrázolása egy 14. századi kódex lapján

a visszautat is beleértve. Esetünkben a két pont közötti jelentős távolságból következtethetünk a tárgy tulajdonosa szemében betöltött fontosságára. A másik fontos tény, hogy Bari jelentős állomása volt a Szentföld felé vonuló keresztieseknek, a hadjáratok számtalan zarándokot vezettek a városba. Nem kizárt, hogy a Homokbödögén talált jelvény tulajdonosa is egyike volt azoknak, akik Bariban gyülekeztek a kereszties háborúk idején.

PÉNZMÚZEUM

Magyar Pénzmúzeum és Látogatóközpont

NYITÁS:

2022. MÁRCIUS 15.

PÉNZMÚZEUM

TUDÁS- ÉS ÉLMÉNYKÖZPONT

Csatlakozz Facebook oldalunkhoz, ahol bepillantasz a pénz izgalmas világába, és a múzeummal kapcsolatos hírekről is elsőként értesülhetsz!